

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ-СТОМАТОЛОГІВ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ДИТЯЧІЙ СТОМАТОЛОГІЇ

the formation of environmentally motivated behavior of older preschoolers]. *Candidate's thesis*. Slaviansk, 275 p. [in Ukrainian].

9. Shevchenko, N.O. (2019). Formuvannya ekolohichnoi kultury ditei doshkilnoho viku v protsesi khudozhno-tvorchoi roboty z pryrodnyim materialom [Formation of ecological culture of preschool children in the process of artistic and

creative work with natural material]. *Innovative Pedagogy*, No. 2, pp. 184–187. [in Ukrainian].

10. Pustovit, N.A., Kolonkova, O.O. & Prutsakova, O.L. (2014). Shkola ekolohichnoho vchynku [School of ecological action]. Kirovograd, 36 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 28.03.2025

УДК 371.311.4:[378:616.314-053.2]-057.87

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.332820>

Василь Гуменюк, доктор педагогічних наук, професор кафедри медицини катастроф та військової медицини

Державного некомерційного підприємства

“Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2736-3875>

Лариса Дудікова, доктор педагогічних наук, професор,

завідувач кафедри іноземних мов

Вінницького національного університету імені М. І. Пирогова

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5841-0147>

Ольга Гуменюк, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дитячої стоматології

Вищого приватного навчального закладу “Львівський медичний університет”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4899-5532>

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ-СТОМАТОЛОГІВ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ДИТЯЧІЙ СТОМАТОЛОГІЇ

Процес формування комунікативної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів розглянуто як інтегровану систему функціональних складових і властивостей особистості; форму вияву суб'єкт-суб'єктних зв'язків учасників інтерактивно-комунікативного процесу у вирішенні професійних завдань.

Ключові слова: комунікативна компетентність; майбутні лікарі-стоматологи; професійна взаємодія; пацієнти дитячого віку; комунікативна підготовка.

Літ. 16.

Vasyl Humeniuk, Doctor of Sciences (Pedagogy),

Professor of the Disaster Medicine and Military Medicine Department,

State Non-Profit Enterprise “Danylo Halytsky Lviv National Medical University”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2736-3875>

Larysa Dudikova, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor,

Head of the Foreign Languages Department,

Vinnitsya National Pirogov Memorial Medical University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5841-0147>

Olha Humeniuk, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Pediatric Dentistry Department,

Private Higher Educational Institution “Lviv Medical University”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4899-5532>

COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE DENTISTS AS THE BASIS OF EFFECTIVE PROFESSIONAL INTERACTION IN PEDIATRIC DENTISTRY

The quality of medical communication with patients is of great importance for diagnosis, treatment, prevention and rehabilitation. Not only the timely detection of the disease, but also the patient's motivation to maintain health, treatment, etc. depends on the extent to which the doctor has the skills to build effective communication during the provision of medical care. It is not enough for a modern doctor to be competent only in the field of medicine, but also to possess the psychology of communication. This highlights the necessity to develop communicative competence in future doctors while still studying at medical universities. The aim of the article is to consider the communicative competence of future dentists as a basis for effective professional interaction in pediatric dentistry and compliance with pediatric patients.

It is generalized that the process of forming communicative competence of future dentists is an integrated system of functional components and personality properties; a form of expression of subject-subject relations of participants in the interactive and communicative process in solving professional tasks. It is substantiated that the formation of communicative competence of future dentists in medical higher education institutions will contribute: updating the content of communicative

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ-СТОМАТОЛОГІВ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ДИТЯЧІЙ СТОМАТОЛОГІЇ

and psychological and pedagogical training; - wide use of innovative learning technologies; - algorithmicity of stages, consistency and systematicity of the process of forming communicative competence of future dentists; intensification of the process of forming communicative competence based on the immersion of future dentists in an interactive professional and communicative environment; individualization of learning based on the implementation of academic counseling (tutoring), mentoring, coaching, as well as a system of practical tasks aimed at developing all components of communicative competence in medical students.

Keywords: *communicative competence; future dentists; professional interaction; pediatric patients; communicative training.*

Актуальність дослідження. Професійна діяльність лікаря-стоматолога характеризується наявністю різноманітних складних професійних ситуацій з пацієнтами, вимагає невідкладної, кваліфікованої допомоги і супроводжується вибором оптимального способу спілкування, використання відповідних професійних термінів, фраз, зрозумілих пацієнту. Саме тому до діяльності майбутніх лікарів-стоматологів висуваються підвищені соціальні та психологічні вимоги [11, 103]. Найважливіша з них – оволодіння навичками міжособистісної та професійної взаємодії, без яких завдання підвищення якості життя та соціального функціонування пацієнтів, особливо дитячого віку, виявляється важкоздійсненним. Зазначені навички набувають особливого значення в професійній діяльності лікаря-стоматолога в дитячій стоматології під час розгляду питань, пов'язаних з комплаєнтністю дітей-пацієнтів, під час профілактичної та реабілітаційної роботи, а також у виникненні конфліктних ситуацій [6, 106]. Успішність цієї діяльності забезпечується поєднанням професійних знань і навичок спілкування як психологічних властивостей особистості лікаря-стоматолога. Тобто для майбутніх фахівців медичної сфери особливо важливі знання, вміння та навички професійної комунікації, які актуалізуються в процесі навчання в медичному ЗВО.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Взаємозв'язок педагогіки і медицини як єдиного комплексу формування особистості майбутніх лікарів визначав ще М. Амосов, наголошуючи, що ця проблема, має міжгалузеву та міждисциплінарну спрямованість, і тому ґрунтується на наукових положеннях не лише медицини, а й філософії, педагогіки, психології та інших галузей наукового знання. Водночас і до нині спостерігається посилений інтерес науковців до умов формування та розвитку особистості студентів-лікарів. Так, науковцями розглянуто концептуальні основи загальнопрофесійної підготовки майбутніх лікарів-стоматологів (Н. Кавецька [5], М. Руда [5], Т. Чернець [5]); педагогічні умови формування комунікативної компетентності студентів-медиків (Н. Біденко [2], В. Дроненко [4], О. Коваль [2], О. Остапко [2], І. Туровська [10], Дж. Хо (J. Ho) [14], Х. Чай (H. Chai) [14], М. Хуанг (M. Huang) [14] та ін.); науково-методичні основи формування комунікативної складової загальнопрофесійної підготовки майбутніх лікарів-стоматологів (М. Бич-

ко [1], Н. Калашнік [6], Н. Логутіна [6]); психологічні аспекти комунікативної діяльності лікарів-стоматологів (Н. Бількевич [3], Н. Галіяш [3], Н. Петренко [3]), зокрема й в дитячій стоматології (Х. Аль-Азаві (H. Al-Azzawi) [12], Р. Франкл (R. Frankel) [13], Х. Шерман (H. Sherman) [13]). Однак, незважаючи на численну кількість досліджень, недостатньо вивченими залишається розгляд комунікативної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів як основи для ефективної професійної взаємодії в дитячій стоматології.

Метою статті є розгляд комунікативної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів як основи для ефективної професійної взаємодії в дитячій стоматології та комплаєнсу з пацієнтами дитячого віку.

Виклад основного матеріалу. Основними завданнями вітчизняної системи освіти на сучасному етапі розвитку суспільства – перехід від дисциплінарно-орієнтованої концепції до проєктно-спостережуваної моделі, від соціально-орієнтованого навчання до компетентнісного підходу з опорою на інтеграцію, гуманізацію, диференціацію, індивідуалізацію та демократизацію вищої медичної школи [16]. Метою сучасної медичної освіти є формування у майбутніх лікарів діяльнісної позиції та набуття досвіду цілісного системного бачення професійної діяльності. Саме тому навчання у медичних ЗВО повинно визначати дослідницький або практико-перетворювальний характер, розвиваючи здібності майбутніх лікарів-стоматологів до синтезу та нововведень контекстуального характеру [12].

Професія лікаря-стоматолога є особливим видом духовного стану і культурної організації особистості, спрямованим на використання інтелекту з метою її самоорганізації. Саме тому, у вітчизняних ЗВО медичного профілю основою навчання майбутніх лікарів є формування професійної компетентності, що передбачає формування теоретичного лікарського мислення, системних уявлень про структуру і розвиток медицини, логіку лікарської діяльності на основі принципу дуалізму “теоретичне навчання – практичні дії”. Професійна компетентність майбутніх лікарів-стоматологів є складним, багатокомпонентним поняттям, що охоплює основні медичні компетентності. Специфіка медичної освіти полягає в розвитку мотиваційної готовності студентів до безперервного навчання протягом усього академічного процесу навчання від

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ-СТОМАТОЛОГІВ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ДИТЯЧІЙ СТОМАТОЛОГІЇ

підготовки у ЗВО до післядипломного підвищення кваліфікації, а також у формуванні у студентів (крім системних знань) розвиненого професійного клінічного мислення, прагнення до безперервної освіти, розвитку навичок професійно-орієнтованої комунікації як невід'ємного чинника загальнопрофесійної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів.

Основні завдання сучасної медичної освіти визначають забезпечення майбутніх лікарів-стоматологів інтегрованою системою теоретичних і клінічних знань, умінь і навичок, освоєння високих медичних технологій, формування і розвиток здатності до адаптації в мінливих умовах, усвідомлення власного соціального статусу [1, 20]. Однак вирішення поставлених завдань, на думку Н. Кавецької та співавторів, ускладнене наявністю низки об'єктивних причин і суперечностей: вузьким напрямком підготовки медичних працівників, що, в кінцевому підсумку, спричинює те, що лікар-стоматолог бачить лише частину загальної картини нездоров'я; збільшенням загальної кількості пацієнтів; дефіцитом часу на щоденному прийомі, що провокує застосування директивного "рецептурного" підходу в лікуванні; необхідністю реалізації педагогічних навичок у лікарській діяльності, особливо з пацієнтами дитячого віку, і відсутністю його науково-теоретичного обґрунтування; педагогічним компонентом у навчанні майбутніх лікарів-стоматологів і несформованістю їхніх комунікативних компетентностей [5, 157].

Комунікативна компетентність є одним із базових критеріїв професійної підготовки фахівців суб'єкт-суб'єктного типу (людина – людина), зокрема й майбутніх лікарів-стоматологів. Комунікативна компетентність майбутніх лікарів-стоматологів, на думку В. Дроненко, стосується всіх структурних елементів особистості, формується в процесі виховання, професійної освіти та особистісно-професійного саморозвитку [4, 42]. Як доцільно зазначають В. Кішук та Г. Лещук, у сучасній медицині в межах сформованої моделі активної співпраці має спостерігатися конструктивний діалог між лікарем і пацієнтом, який передбачає діалогічну рівність в межах комунікації, орієнтацію на взаєморозуміння, позитивну інтерпретацію позицій з партнером і очікування зворотного зв'язку [7]. Однак, досягти цього можливо лише на основі розвинених навичках комунікації та сформованості комунікативної компетентності, розумінні і цінності для лікаря-стоматолога вибудовувати партнерські відносини з пацієнтом, зокрема й дитячого віку, усвідомлюючи внесок кожного в ситуацію одужання і збереження здоров'я. Адже недооцінювання комунікативної складової в стоматологічній практиці в дитячій стоматології може істотно обмежувати розвиток професійної компетентності майбут-

ніх лікарів-стоматологів. Погоджуємося в цьому руслі з позицією Н. Біденко та співавторів, що партнерські відносини передбачають досить високу відкритість і комунікативну компетентність лікаря-стоматолога. Уміння професійно вибудовувати процес спілкування з пацієнтом переходить з категорії бажаних особистісних рис в розряд професійних навичок лікаря-стоматолога [2, 225].

Формування комунікативної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів під час навчання у ЗВО передбачає навчання технікам активного слухання та інформування пацієнтів про характер захворювання і лікування. У процесі навчання, за твердженням І. Туровської, студенти-медики оволодівають такими основними групами комунікативних навичок:

- базові навички, пов'язані зі здатністю підтримувати активну увагу, правильно інтерпретувати отриману інформацію і задавати відповідні запитання, приймати пацієнта як особистість, виявляти до нього повагу і вселяти довіру, а також бути зрозумілим пацієнту і емоційно виразним в процесі професійної взаємодії;

- комунікативні навички, необхідні лікарю під час первинного контакту з пацієнтом, у стресових ситуаціях, під час взаємодії з родичами дітей-пацієнтів, а також з пацієнтами з особливими потребами;

- здатність допомагати пацієнту вирішувати життєві проблеми, приймати складні етичні рішення в ситуації вибору, повідомляти неприємну інформацію, а також вміння долати конфліктні ситуації, слонукати пацієнта дотримуватися лікарських рекомендацій, коригувати його поведінку і полегшувати психологічні страждання [10].

З огляду на це припускаємо, що до найважливіших практичних навичок, які повинні бути сформовані в межах професійної підготовки майбутніх лікарів-стоматологів, є такі навички: збору інформації для побудови довгострокових партнерських відносин; взаємодії з дітьми-пацієнтами залежно від його типу; культури поведінки в процесі комунікації; здійснення мотиваційної бесіди; професійного інформування дітей-пацієнтів та їхніх батьків/родичів; застосування психотерапевтичних методик для саморегуляції власного емоційного стану.

Сформована комунікативна компетентність майбутніх лікарів-стоматологів як основи для ефективної професійної взаємодії в дитячій стоматології дає змогу краще розпізнавати і правильніше реагувати на вербальні та невербальні знаки дітей-пацієнтів та отримувати з них більше інформації [2]; ефективніше проводити діагностику, оскільки вона залежить, зокрема, і від здатності лікарів-стоматологів виявити ті симптоми, причини яких можуть мати психологічну або соціальну природу.

Розглядаючи комунікативну підготовку лікаря-стоматолога, Ю. Коленко та співавтори розкривають

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ-СТОМАТОЛОГІВ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ДИТЯЧІЙ СТОМАТОЛОГІЇ

такі особливості діяльності стоматолога: комунікативна насиченість на всіх етапах лікування; тимчасова спресованість діяльності; проведення значної кількості болючих маніпуляцій на рівні місцевої анестезії або без неї, що вимагає попереднього психотерапевтичного впливу на пацієнта; подолання відомого бар'єру пацієнтів стоматологічному лікуванню [8]. Саме тому, як доцільно зазначають Дж. Хо (J. Ho) та співавтори, у межах підготовки майбутні стоматологи мають опанувати основні стратегії взаємодії зі своїми майбутніми пацієнтами:

1) “комунікативна атака” для встановлення емоційного контакту, формування прихильності дитини-пацієнта; зняття зайвих емоційних нашарувань; встановлення довірчих відносин з дитиною-пацієнтом та її батьками, що дозволяє здійснити продуктивну лікувальну діяльність;

2) підтримка відносин з пацієнтами дитячого віку під час лікування – дає змогу зменшити больові ефекти, забезпечує ліквідацію м'язової напруги в м'язово-лицьовій системі і, відповідно, створення оптимальних умов для лікування; відволікання дитини-пацієнта від неминучих больових відчуттів; навіювання, переконання в низькому рівні больових відчуттів, заспокоєння дитини-пацієнта. Такі дії дають змогу перетворити дитину пацієнта на співучасника лікувальної роботи;

3) післялікувальна “комунікативна обробка”, яка часто ігнорується практикуючими лікарями-стоматологами. Її цілі: підтвердження правильності проведеного лікування; отримання зворотної інформації щодо лікувального процесу, болючисті і ефективність проведеного лікування; закріплення емоційного контакту з дитиною-пацієнтом і орієнтація на ту ж продуктивність лікування і спілкування. Така діяльність дає змогу створити позитивну установку дитини-пацієнта на подальше лікування, сформувати стійкий позитивний психічний стан, позитивне ставлення до профілактики захворювань порожнини рота [14].

Сформована комунікативна компетентність у професійній діяльності лікаря-стоматолога в дитячій стоматології забезпечує:

1) вияв емпатії та створення довірливих відносин з пацієнтами дитячого віку, а також їхніми батьками/родичами;

2) використання знань психологічних особливостей різних вікових періодів, що дає змогу заспокоїти та знизити рівень тривожності у пацієнтів;

3) створення умов для контакту з метою отримання необхідних відомостей про дітей-пацієнтів для визначення стратегії лікування;

4) унеможливлення внутрішньоособистісного та міжособистісного конфлікту у дітей-пацієнтів з метою зниження рівня їхньої агресивності;

5) переконання дітей-пацієнтів у перебільшенні уявлень щодо захворювання, вселення надії на

успішний результат лікування і формування впевненості подальшому результату лікування;

6) переконання дітей-пацієнтів та їхніх батьків/родичів у необхідності лікування і дотриманні режиму.

Варто відзначити, що в аспекті дослідження у межах комунікативної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів ієрархічно структуруються такі складники: базові знання в галузі загальної та клінічної медицини; усвідомлення майбутніми лікарями-стоматологами особливостей комунікації в усіх сферах професійної та спеціалізованої медичної діяльності [9]; комунікативна лікарська культура адекватного застосування та вдосконалення знань у галузі мовленнєвих контактів з пацієнтами; особистісні комунікативні навички та вміння, з можливістю їхньої адаптації до мінливих умов і вимог до професійної медичної діяльності (спрямованість та наявність комунікативних здібностей, мотивація і ціннісне ставлення до професійного спілкування) [13].

Відтак, комунікативна компетентність майбутніх лікарів-стоматологів є необхідною умовою розвитку їхньої професійної компетентності і показником сформованості професійно значущих якостей. Сформованість комунікативної компетентності характеризує значення комунікативної складової в навчанні студентів-медиків, в процесі якого формуються не лише базові компетентності, а й попереджає формування передумов до девіацій під час виконання професійних обов'язків на змістовному та інструментальному рівні [15].

Специфіка формування комунікативної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів полягає в базових мовних функціях, зокрема:

– інформаційна функція (на основі комунікації, взаємообміну інформацією, діалогової взаємодії);

– комунікативна функція (на основі адекватного взаєморозуміння та взаємозбагачення професійно зорієнтованою інформацією);

– соціалізуюча (за допомогою мови та комунікації особистість виявляє почуття та емоції, інтегрується у колектив) [13];

– регулююча (як контролюючий чинник поведінки та вчинків інших особистостей – пацієнтів, їхніх родичів, колег).

Слід зазначити, що професійна медична (стоматологічна) діяльність характеризується особливою інтенсивністю міжособистісної взаємодії. Ефективність взаємодії впливає на результат лікування захворювання, а її успішність визначається рівнем володіння лікарем-стоматологом особливими способами спілкування з пацієнтами різного віку, зокрема й дитячого, та їхніми родичами, здатністю лікаря до професійного спілкування з колегами, умінням використовувати методи оптимальної побудови регулюючих, інформаційних і міжособис-

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ-СТОМАТОЛОГІВ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ДИТЯЧІЙ СТОМАТОЛОГІЇ

тісних відносин у триаді “лікар – пацієнт – колеги”. Така побудова характеризується поетапним формуванням усіх компонентів комунікативної компетентності протягом усього періоду навчання в медичному ЗВО як основи для ефективної професійної взаємодії та однієї зі складових професійної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів.

Припускаємо, що оптимізації комунікативної підготовки майбутніх лікарів-стоматологів, а відтак – і формуванню у них комунікативної компетентності сприятиме:

- оновлення змісту комунікативної та психолого-педагогічної підготовки в медичних ЗВО;
- широке використання інноваційних технологій формування комунікативної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів;
- алгоритмічність етапів, послідовність і систематичність процесу формування комунікативної компетентності студентів медичних ЗВО;
- інтенсифікація процесу формування комунікативної компетентності на основі зануренню майбутніх лікарів-стоматологів в інтерактивне професійно-комунікативне середовище;
- індивідуалізація навчання на основі впровадження академічного консультування (тьюторства), наставництва (менторства), тренерства (коучингу), а також системи практичних завдань, спрямованих на розвиток у студентів-медиків всіх складників комунікативної компетентності.

Висновки. Медична освіта, так само як і інші галузі навчання, є науковою основою організації процесу формування та розвитку особистості компетентного фахівця-медика, проте має специфічні особливості. Така унікальність визначається такими чинниками: особистою мотивацією студентів у виборі соціально та особистісно значущої професії лікаря-стоматолога; особливостями організації навчання у ЗВО медичного профілю; психологічними та емоційними аспектами навчання; унікальністю післядипломної підготовки.

Майбутньому лікарю-стоматологу у межах професійної діяльності доведеться взаємодіяти з різними типами дітей-пацієнтів, на клінічний стан яких будуть впливати не лише соматичні, а й пов'язані з ними психічні та соціальні чинники (тривожність, агресивність, зміна звичного способу життя і взаємовідносин з навколишнім світом). Саме тому майбутні лікарі-стоматологи повинні вміти обрати тактику і методи професійної комунікації, які найбільше відповідають особистісним якостям дитини-пацієнта. Слід зазначити, що форми і засоби формування комунікативної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів в медичному ЗВО повинні застосовуватися комплексно і відповідати особливостям спілкування з пацієнтами дитячого віку незалежно від їхнього психологічного налаштування, соціального та економічного становища.

Комунікативна підготовка майбутніх лікарів-стоматологів є динамічною комбінацією знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, особистісних якостей для ефективної та кваліфікованої передачі та отримання інформації із застосуванням вербальних і невербальних мовних засобів з метою успішної реалізації професійних функцій з урахуванням специфіки галузі лікаря-стоматолога. Отже, процес формування комунікативної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів є інтегрованою системою функціональних складових і властивостей особистості; формою вияву суб'єкт-суб'єктних зв'язків учасників інтерактивно-комунікативного процесу у вирішенні професійних завдань, що вимагає багатоаспектного підходу до її вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бичко М. Розвиток комунікативної компетентності майбутнього лікаря як складника його професійної готовності. *Витоки педагогічної майстерності*. 2018. № 21. С. 19–22.
2. Біденко Н.В., Остапко О.І., Коваль О.І. Формування комунікативних навичок майбутніх лікарів-стоматологів на додипломному етапі навчання. *Вища освіта у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*. 2018. № 6. Кн. 2. Т. 1 (79). С. 223–231.
3. Галіяш Н., Петренко Н., Бількевич Н. Комунікативні навички в медицині. Тернопіль: ТДМУ, 2019. 132 с.
4. Дроненко В.В. Дослідження комунікативної компетентності майбутніх лікарів. *Медична освіта*. 2018. Вип. 4. С. 41–47.
5. Кавецька Н.А., Чернець Т.Ю., Руда М.М. Готуємося до роботи з пацієнтами: досвід тренінгу базових комунікативних навичок зі студентами медичного університету. *Медична освіта*. 2023. № 3. С. 156–160.
6. Калашнік Н.В., Логутина Н.В. Професійно-орієнтована комунікативна підготовка майбутніх лікарів у медичних закладах вищої освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2019. Вип. 54. С. 105–109.
7. Кішук В., Лешук Г. Формування професійно-комунікативної компетентності фахівців медичного профілю в умовах ускладнення соціально-професійних взаємодій. *Social Work and Education*. 2023. Vol. 10, No. 2. P. 232–241.
8. Коленко Ю.Г., Ліновицька О.В., Малунова Г.Д. Комунікативна компетентність майбутніх лікарів-стоматологів як необхідна складова оптимізації системи надання стоматологічних послуг. *Сучасна стоматологія*. 2019. № 5. С. 110–112.
9. Манюк Л., Кучумова Н. Підготовка майбутніх лікарів до фахової комунікації: базові поняття. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2018. Вип. (1–2). С. 54–55.
10. Туровська І.О. *Формування професійно-мовленнєвої компетентності студентів медичних коледжів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін*: дис. ... наук. ступеня д-ра філософії: 01: 011 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2024. 372 с.
11. Цуркан М., Ільків М., Ільків А., Цуркан І. Комунікативні тактики спілкування лікаря з різними типами

пацієнтів. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. Спільний українсько-румунський науковий журнал*. 2022. № 1 (33). С. 102–105.

12. Al-Azzawi H. Optimising communication in paediatric dental care: effective vs ineffective terminology? *British Dental Journal*. 2024. Vol. 237. P. 865.

13. Frankel R.M., Sherman H.B. The secret of the care of the patient is in knowing and applying the evidence about effective clinical communication. *Oral Dis*. 2015. Vol. 21. P. 919–926.

14. Ho J.C.Y., Chai, H.H., Huang M.Z., Chu, C.H. Strategies for Effective Dentist-Patient Communication: A Literature Review. *Patient. Prefer. Adherence*. 2024. Vol. 18. P. 1385–1394.

15. Pradhan P., Kumar A., Batajoo K.H., Shrestha P., Shrestha T. Attitude of Medical and Dental Undergraduate Students Towards Learning of Communication Skills at a Private Medical Institute: A Cross-Sectional Study. *JNMA. J. Nepal. Med. Assoc*. 2024. Vol. 62. P. 446–450.

16. Savitska V. Continuity of vocational education as an innovative challenge in the conditions of European integration and digitalization. *Педагогічний альманах*. 2022. Вип. 52. С. 120–126.

REFERENCES

1. Bychko, M. (2018). Rozvytok komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnoho likaria yak skladnyka yoho profesiinoi hotovnosti [Development of communicative competence of future doctors as a component of their professional readiness]. *Origins of Pedagogical Mastery*, No. 21, pp. 19–22 [in Ukrainian].

2. Bidenko, N.V., Ostapko, O.I. & Koval, O.I. (2018). Formuvannya komunikatyvnykh navychok maibutnikh likariv-stomatolohiv na dodyplomnomu etapi navchannia [Formation of communicative skills of future dentists at the undergraduate stage of training]. *Higher education in the context of integration into the European educational space*, Vol. 1 (79), pp. 223–231. [in Ukrainian].

3. Haliash, N., Petrenko, N. & Bilkevych, N. (2019). Komunikatyvni navychky v medytsyni [Communication skills in medicine]. Ternopil, 132 p. [in Ukrainian].

4. Dronenko, V.V. (2018). Doslidzhennia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh likariv [Research on the communicative competence of future doctors]. *Medical Education*, Issue 4, pp. 41–47 [in Ukrainian].

5. Kavetska, N.A., Chemets, T.Yu. & Ruda, M.M. (2023). Hotuiemosia do roboty z patsientamy: dosvid treninhu bazovykh komunikatyvnykh navychok zi studentamy medychnoho universytetu [Preparing to work with patients: experience of training basic communication skills with medical university students]. *Medical Education*, No. 3, pp. 156–160. [in Ukrainian].

6. Kalashnik, N.V. & Lohutina, N.V. (2019). Profesiino-orientovana komunikatyvna pidhotovka maibutnikh likariv u medychnykh zakladakh vyshchoi osvity [Professionally-oriented communicative training of future doctors in higher medical education institutions]. *Modern information technolo-*

gies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems, Issue 54, pp. 105–109. [in Ukrainian].

7. Kishchuk, V. & Leshchuk, H. (2023). Formuvannya profesiino-komunikatyvnoi kompetentnosti fakhivtsiv medychnoho profilu v umovakh uskladnennia sotsialno-profesiinykh vzaiemodii [Formation of professional and communicative competence of medical specialists in the context of complicated social and professional interactions]. *Social Work and Education*, Vol. 10 (2), pp. 232–241. [in Ukrainian].

8. Kolenko, Yu.H., Linovytka, O.V. & Malunova, H.D. (2019). Komunikatyvna kompetentnist maibutnikh likariv-stomatolohiv yak neobkhidna skladova optymizatsii systemy nadання stomatolohichnykh posluh [Communicative competence of future dentists as a necessary component of optimising the system of dental services]. *Modern Dentistry*, No. 5, pp. 110–112. [in Ukrainian].

9. Maniuk, L. & Kuchumova, N. (2018). Pidhotovka maibutnikh likariv do fakhovoi komunikatsii: bazovi poniattia [Training future doctors for professional communication: basic concepts]. *Continuing professional education: theory and practice*, Vol. 1–2, pp. 54–55. [in Ukrainian].

10. Turovska, I.O. (2024). Formuvannya profesiino-movlenniovoi kompetentnosti studentiv medychnykh koledzhiiv u protsesi vyvchennia humanitarnykh dysyplin [Formation of professional speech competence of medical college students in the process of studying humanities]. *Doctor of Philosophy degree: 01: 011 / Ternopilskyi nats. ped. un-t im. V. Hnatiuka. Ternopil*, 372 p. [in Ukrainian].

11. Tsurkan, M., Ilkiv, M., Ilkiv, A. & Tsurkan, I. (2022). Komunikatyvni taktiky spilkuvannia likaria z riznymy typamy patsientiv [Communicative tactics of doctors in communicating with different types of patients]. *Current issues in social sciences and history of medicine. Joint Ukrainian-Romanian scientific journal*, No. 1 (33), pp. 102–105. [in Ukrainian].

12. Al-Azzawi, H. (2024). Optimising communication in paediatric dental care: effective vs ineffective terminology? *British Dental Journal*, Vol. 237, 865 p. [in English].

13. Frankel, R.M. & Sherman, H.B. (2015). The secret of the care of the patient is in knowing and applying the evidence about effective clinical communication. *Oral Dis*, Vol. 21, pp. 919–926. [in English].

14. Ho, J.C.Y., Chai, H.H., Huang, M.Z. & Chu, C.H. (2024). Strategies for Effective Dentist-Patient Communication: A Literature Review. *Patient. Prefer. Adherence*, Vol. 18, pp. 1385–1394. [in English].

15. Pradhan, P., Kumar, A., Batajoo, K.H., Shrestha, P. & Shrestha, T. (2024). Attitude of Medical and Dental Undergraduate Students Towards Learning of Communication Skills at a Private Medical Institute: A Cross-Sectional Study. *JNMA. J. Nepal. Med. Assoc*, Vol. 62, pp. 446–450. [in English].

16. Savitska, V. (2022). Continuity of vocational education as an innovative challenge in the conditions of European integration and digitalization. *Pedagogical almanac*, Vol. 52, pp. 120–126. [in English].

Стаття надійшла до редакції 24.03.2025

